

kwellend als schadelijk, menigmaal ook dodelijk. Bij veel gevangenen hebben zij geleid tot blijvende verminking naar lichaam of geest (dan wel naar lichaam en geest). Niet alleen evenwel voor de slachtoffers zijn de experimenten een kwellend, menigmaal zelfs een ondragelijke marteling geweest, maar ook voor talloze andere gevangenen vormden zij een beproeving. Zeker, de experimenten werden als regel uitgevoerd in de beslotenheid van aparte ruimten waar de slachtoffers strikt geïsoleerd waren, maar vele gevangenen wisten en andere vermoedden dat er proeven genomen werden op levende mensen. Men vreesde dat het verre van denkbeeldig was dat men zelf vroeg of laat nog eens het botte bevel zou krijgen, zich aan zulk een proef te onderwerpen. Afgezien daarvan: de mentaliteit die uit die proeven sprak, was er een van koele, berekenende meedogenloosheid, van een onaantastbaar superioriteitsbesef, van een peilloze minachting jegens de medemens. Zou uit diezelfde geestesgesteldheid niet voortvloeien dat de SS'ers, als de oorlog slecht voor Duitsland afliep, er zorg voor zouden dragen dat geen enkele getuige van hun misdaden in leven zou blijven?

Concentratiekampen '39-'45: drie fasen

Nu wij de functie der concentratiekampen als oorden van massale executies en van medische experimenten beschreven hebben, willen wij er toe overgaan, de algemene ontwikkeling dier kampen tijdens de tweede wereldoorlog te schetsen.

Men kan hier drie fasen in onderscheiden.

De eerste fase (van het begin van de oorlog tot de jaarwisseling '42-'43) werd gekarakteriseerd door de woorden die *Reichsjustizminister* Thierack na zijn bespreking met Himmler op 18 september '42 gebruikte teneinde de bedoeling aan te geven waarmee 'asocialen' en anderen die hij aan de *Gestapo* zou uitleveren, naar de concentratiekampen overgebracht zouden worden: '*Vernichtung durch Arbeit*'.

De tweede fase (van begin '43 tot eind '44) vloeyde voort uit het feit dat Himmler en zijn naaste medewerkers zich waren gaan realiseren dat de arbeidskrachten die in de concentratiekampen te gronde gingen, eigenlijk in de Duitse inspanning niet gemist konden worden, '*als Rohstoff*', zoals Himmler in Posen zo tekenend zei. Uit dat besef vloeyden enkele beperkte verzachtingen van het regime in de kampen voort; ook werden de gevangenen in versterkte mate tewerkgesteld, hetzij in nieuwe bedrijven die in de kampen opgericht werden, hetzij in bestaande of nieuwe bedrijven buiten de kampen. Die inte-